

Verslag over het optreden van enige schadelijke insekten in het jaar 1961

door

G. VAN ROSSEM, H. C. BURGER en C. F. VAN DE BUND

(Plantenziektenkundige Dienst, Wageningen)

Inleiding

Determinaties

In de loop van het jaar werden veel determinaties verricht ten behoeve van de inspectie van Nederland binnenkomende tuinbouwprodukten. In dit verband noemen wij o.a. het aantreffen van rupsen van *Laspeyresia molesta* Busck, de „oriental peach moth” op Italiaanse perziken en de zeer schadelijke perzikscheutboorder (*Anarsia lineatella* Zell.) (Lep.) in Spaanse handpruimen. De San José schildluis werd vele malen gevonden op geïmporteerd boomkwekerijmateriaal en op vruchten, o.a. appels en kersen uit Zuid-Europa.

Lit.: ROSSEM, G. VAN, e.a., 1961, Verslag over het optreden van enige schadelijke insekten in het jaar 1960. *Ent. Ber.* 21 : 161 (oriental peach moth).

ROSSEM, G. VAN, 1949, Verslag over het optreden van enige schadelijke insecten in het jaar 1948. *Tijdschr. Ent.* 91 : XCIII (*Anarsia lineatella* Zell.).

Muggenplaa g (Dipt.)

Er zijn in 1961 buitengewoon veel klachten over het optreden van muggen geweest. Op één interessant geval willen we hier nader ingaan. Dit betrof een grote muggenplaa g te Varik (Gld.). De muggen traden daar in grote aantallen op in een moerassig, verwaarloosd populierenbos. De omwonende bevolking, meest tuinders, kon op de belendende landerijen nauwelijks buiten verblijven door de hinderlijk optredende muggen. Ook waren de muggen massaal in huizen aanwezig. Naar men ter plaatse vertelde zou het vee eveneens zodanig hinder hebben ondervonden, dat het moest worden binnengehaald.

Wij bleken hier te maken te hebben met *Aedes vexans* Meig., welke determinatie werd bevestigd door de heer LAARMAN van het Laboratorium voor Parasitologie der Rijks Universiteit te Leiden.

Deze steekmug komt vooral voor op periodiek overstroomde plekken langs rivieren. In de literatuur wordt deze soort in het bijzonder vermeld van het Rijn-dal in Duitsland, de hoogwatergebieden in Zwitserland en langs de Wolga. De betreffende mug kan ernstige plagen veroorzaken.

De eieren worden op droog gevallen, laag gelegen plaatsen gelegd, liefst tussen dichte vegetatie. De eieren komen pas uit wanneer deze plekken opnieuw onder water komen te staan. Dit uitkomen kan nog na geruime tijd geschieden. Naar alle waarschijnlijkheid treedt er slechts één generatie per jaar op.

Er is geen twijfel over, dat de muggenplaa g te Varik zijn oorsprong vond in het achter de rivierdijk gelegen kwelgebied, waar ook dit voorjaar water is blijven staan.

Ter bestrijding van de plaa g bestond er slechts één afdoende oplossing, nl. een vlotte afvoer van het kwelwater.

Een behandeling van het betreffende terrein met een insecticide achtten wij ongewenst. De redenen hiertoe waren:

- 1e. het resultaat van een dergelijke bestrijdingsactie zou zeer onzeker zijn in verband met de eigenaardige biologie van deze soort.
- 2e. de bestrijdingsactie zou belangrijke schade aan de overige fauna van het terrein kunnen toebrengen.

De bevolking werd aangeraden gebruik te maken van dimethyl-phthalaat.

Lit.: MARTINI, E., 1931, Culicidae in: Die Fliegen der Palaearktischen Region 11 en 12 : 259.

Algemeen

Grasvelden

In februari en maart werd vooral in het noorden van het land ernstige schade aan sportvelden door larven van *Dilophus febrilis* L. (Dipt.) waargenomen. Vermoedelijk hield dit verband met de hoge temperaturen in de nawinter, waardoor de larven actief werden voordat het gras begon te groeien. Het gevolg was, dat op de aangetaste velden de grasmatten los kwamen te liggen. De bestrijding van deze larven leverde nogal wat moeilijkheden op.

Planten

Door koude in april en mei stagneerde de ontwikkeling van verscheidene gewassen. Als gevolg hiervan ontstond op vele plaatsen schade aan jonge planten (b.v. bieten) door springstaarten (*Onychiurus armatus* Tullb.) (Coll.) en miljoenpoten (*Blaniulus guttulatus* (Bosc.)) (Myr.).

Houtgewassen

Op tal van plaatsen veroorzaakten spinselmotten (*Hyponomeuta*-soorten) (Lep.) veel schade aan meidoornheggen, aan kardinaalsmuts en wilg.

Khapra-kever (Col.)

Op verzoek van de USA-inspectiedienst werd een onderzoek ingesteld naar het voorkomen van de z.g. khapra-kever (*Trogoderma granarium* Everts, 1898) in Nederland. Dit insect werd de laatste jaren door de Amerikaanse inspectiedienst in toenemende mate aangetroffen in zendingen gebruikte zakken van Nederlandse handelaren. Deze tweedehands zakken worden door de Nederlandse handelaren over de gehele wereld ingekocht. In de pakhuizen is evenwel de origine van dergelijke zakken zeer moeilijk vast te stellen. Een vrij intensief onderzoek leverde inderdaad één vindplaats van het betreffende insect op, nl. Edam. De heer P. VAN DER WIEL te Doorwerth vergeleek ons materiaal met het oorspronkelijke materiaal van EVERTS, hetgeen iedere onzekerheid over de identiteit van de kevertjes wegnam.

Lit.: EVERTS, Ed., 1898, Coleoptera Neerlandica 1 : 610.

Gebouwen en opslagplaatsen

Te Nootdorp werd in een bakkerij rondom de oven een plaag ondervonden van

Thermobia domestica Pack, een grote, minder bekende Thysanuur. Deze primitieve insecten leven op droge, warme plaatsen in huizen en gebouwen.

In Zwollerkerspel werd de kever *Sphaericus gibboides* Boield. (Col.) in een woonhuis gevonden. Verleden jaar vonden wij deze soort te Zeist.

Lit.: ROSSEM, G. VAN, e.a., 1961, Verslag over het optreden van enige schadelijke insecten in het jaar 1960, *Ent. Ber.* 21 : 157.

Te Wageningen werd in een houtopslagplaats de Apatide *Apate capucina* L. (Col.) in groot aantal gevonden. Deze soort is in ons land vrij zeldzaam. Wij vermoeden, dat de kevers zich uit geïmporteerd eikehout hebben ontwikkeld.

Uit het Westland ontvingen wij exemplaren van *Scutigerella immaculata* Newp. (Myr.), de zg. wortelduizendpoot. Deze dieren beginnen de laatste tijd op verscheidene plaatsen de kop op te steken. Ze ontvingen wij deze soort ook uit Aalsmeer, waar de duizendpoten schadelijk waren aan anjerstek.

De in ons land minder gewone miljoenpoot *Choneiulus palmatus* Nem. (Myr.) trad in een kas van de PD. te Wageningen massaal op. Schade is niet geconstateerd.

Een merkwaardig geval van massaal en hinderlijk optreden van een miljoenpoot (*Cylindroiulus nitidus* Verhoeff) (Myr.) deed zich voor op het vliegveld „Iepenburg”. De dieren drongen tegen de avond huizen en gebouwen binnen. Een mogelijke verklaring voor het massaal optreden is de vele neerslag tijdens de afgelopen zomer.

In een wasserij te Amsterdam werden mijten behorend tot de soort *Balaustium murorum* Herm. (Acar.) zeer talrijk aangetroffen. Deze snellopende, rode diertjes geraakten tussen het schone wasgoed, hetgeen aanleiding tot klachten werd.

Deze soort is blijkbaar heel gewoon in ons land, want wij namen haar op verscheidene plaatsen op Zuidmuren waar.

Andijvie

In een kas te Naaldwijk werd de mijt *Penthaleus major* Dug. (Acar.) aangetroffen op andijvie. Het schadebeeld dat deze mijten veroorzaken doet sterk denken aan dat van spint (fig. 1).

Lit.: ROSSEM, G. VAN, e.a., 1961, Verslag over het optreden van enige schadelijke insecten in het jaar 1960, *Ent. Ber.* 21 : 158.

Appel

In de N.O. polder, nabij Marknesse, traden medio augustus rupsen van *Mamestra oleracea* L. (Lep.) schadelijk op aan appelboompjes. Per boom werden 8 tot 10 rupsen waargenomen, vretend aan de jonge toppen.

M. oleracea hoort thuis op lage kruidachtige planten, zoals melde, ganzevoet, zuring e.d. Zelden worden de rupsen op houtachtige planten waargenomen.

Cymbidium

Op bladeren van *Cymbidium* sp., staande in een kas te Nijmegen, werd de schildluis *Lepidosaphes machili* Mask. (Cocc.) gevonden. Tot dusverre hebben wij deze schildluis nooit eerder in Nederland waargenomen.

Orchideeën, *Cycas* en *Cinnamomum* zijn o.a. de voedselplanten van deze tropische, Z.O.-Aziatische soort.

Fig. 1. Blad van andijvie
aangetast door *Penthaleus*
major Dug.

Foto P.D.

Doronicum

Bij *Doronicum* treedt een afwijking op, bestaande uit gele vlekjes op de bladeren, die lange tijd aan een virus werd toegeschreven. Een virus kon echter nooit worden aangetoond. Wel werden in de afgelopen zomer, in de vegetatiepunten verborgen, jonge exemplaren van de bladluis *Brachycaudus helichrysi* Kltb. (Aphid.) gevonden (det. D. HILLE RIS LAMBERS).

Deze bladluis leeft voornamelijk op composieten, echter niet op alle soorten even algemeen. Op asters en andere composieten, waarop *B. helichrysi* algemeen voorkomt, veroorzaakt zij soortgelijke gele vlekjes als de onderhavige van *Doronicum*.

Uit de bovengenoemde feiten kan met een vrij grote zekerheid worden geconcludeerd, dat de afwijking bij *Doronicum* veroorzaakt wordt door *Brachycaudus helichrysi*.

Douglas (Pseudotsuga menziesii Franco)

Te Eelde werden in augustus jonge douglas-sparren aangetast door engerlingen van *Serica brunnea* L. (Col.). Beschadiging vond plaats aan de wortel en de wortelhals, waardoor het plantsoen afstierf.

In de boswachterijen Het Loo en Gortel van het Kroondomein werden jonge uitgeplante douglas-sparren aangevreten door engerlingen van *Melolontha* sp. (Col.). In de boswachterij Het Loo vond deze beschadiging plaats in percelen, die door de wervelstorm van 1950 zodanig vernield waren dat herplanting noodzakelijk was. Het jonge plantsoen werd voortdurend beschadigd door de engerlingen en wel zodanig, dat in oktober jl. vrijwel alle boompjes waren afgestorven. Inmiddels had de natuurlijke vegetatie op deze terreinen sterk de overhand gekregen. Wij zijn van mening, dat bestrijding van engerlingen onder zulke omstandigheden geen zin meer heeft, zodat een herontginning, gecombineerd met plantgat-behandeling met een insecticide bij herplanting de enige oplossing vormt.

Er dient hier te worden opgemerkt, dat in kwekerijen, waar het inspoelen van het insecticide in de grond met grote hoeveelheden water mogelijk is, er wel perspectieven zijn voor de bestrijding van engerlingen.

Hulst (Ilex aquifolium L.)

In een Amsterdamse stadstuin werd de schildluis *Pulvinaria floccifera* Westwood (Cocc.) aangetroffen op een tweetal hulststruiken, die zwaar aangetast waren. (fig. 2). Wij gaven het adres aan Dr. A. REYNE, die de situatie ter plaatse verkende. Hij berichtte ons dienaangaande dat dit een zeldzaam geval is, aangezien dit insect slechts éénmaal in Nederland op hulst is aangetroffen. Aantasting van *Taxus* komt meer voor, hoewel ook zeer sporadisch.

In Zuid-Europa is dit een vrij algemene soort, die op allerlei houtachtige planten kan leven.

Lit.: REYNE, A., 1957, Ned. schidl., *Wetensch. Med. Kon. Ned. nat.b. Ver.* 22 : 16.

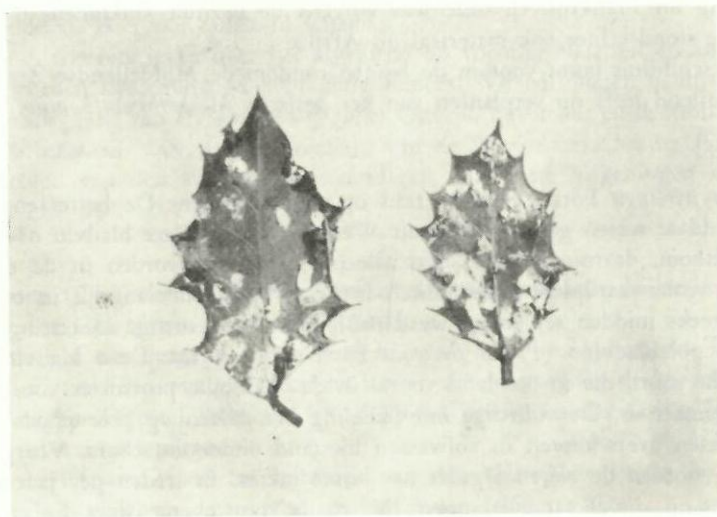

Foto P.D

Fig. 2. Bladeren van hulst aangetast door *Pulvinaria floccifera* Westwood.

Kalanchoë

Uit Aalsmeer ontvingen wij in de loop van het jaar wolluizen, behorend tot de soort *Rhizoecus cacticans* (Hambleton) (Cocc.), levend op de wortels van *Kalanchoë*, *Cereus* en *Vriesia*. Deze ondergronds levende wolluizen veroorzaakten vooral bij *Kalanchoë* ernstige schade, bestaande uit sterke achteruitgang en afsterven van de plant.

Dr. A. REYNE te Amsterdam, die voor ons de betreffende dieren determineerde, zond materiaal hiervan aan Dr. Harold MORRISON te Washington (USA), die de oorspronkelijke preparaten van *Rb. cacticans* tot zijn beschikking heeft. Twee preparaten, die door MORRISON met het holotype van *cacticans* vergeleken zijn, bevinden zich in de collectie van Dr. REYNE op het Museum te Amsterdam. Dr. REYNE schreef ons voorts, dat hij zich volkomen gerechtigd voelde de exemplaren, die op de wortels van *Kalanchoë* te Aalsmeer voorkwamen, te beschouwen als de bovengenoemde soort.

Lariks

In larikszaaibedden op het Kroondomein te Hoog-Soeren veroorzaakten larven van *Brachyderes incanus* L. (Col.), de grijze dennesnuitkever, zeer grote schade aan het jonge plantsoen.

Ter bestrijding werd geprobeerd parathion met grote hoeveelheden water in te gieten. In feite was de schade echter reeds toegebracht, toen deze door het afsterven van de boompjes aan het licht kwam.

Mesembryanthemum

In een kas te Den Haag werd op een *Mesembryanthemum* de schildluis *Pulvinaria mesembryanthemi* Vallot (Cocc.) gevonden. De betreffende plant was afkomstig uit Frankrijk en deze was volgens de bezitter volkomen luisvrij. In het kasje stond echter ook materiaal uit Afrika.

Deze schildluis komt voor in de landen rondom de Middellandse Zee, alwaar zij uitsluitend leeft op vetplanten van het geslacht *Mesembryanthemum*.

Peer

Psylla pyrisuga Först. (Hom.) trad op te Haarzuilen. De betreffende peribomen aldaar waren geïmporteerd uit West-Duitsland. Deze bladvlo overwintert op naaldhout, daarom kan de soort alleen van belang worden in de nabijheid van de winterwaardplant. Economisch is *P. pyrisuga* onbelangrijk in ons land.

Omstreeks midden september werd nabij Goes een ernstige aantasting van de gevlekte perebladvlo (*Psylla pyricola* Först.) opgemerkt. Deze bladvlo is een atlantische soort, die in ons land vooral in de westelijke provincies voorkomt en daar algemeen is. De volledige ontwikkeling kan alleen op peer plaats vinden. De insekten overwinteren in volwassen toestand onder de schors. Vroeg in het voorjaar worden de eieren afgezet op dunne takjes. Er treden per jaar 3 tot 4 generaties op, die elkaar overlappen. De schade komt overeen met die van *Psylla pyri* L.

Lit.: OVERMEER, W. P. J., 1961, Onderzoekingen over perebladvlo-soorten in Nederland. *Tijdschr. Plantenz.* 67 : 281.

Populier

Op ongeveer 20 jaar oude *Populus „gelrica”* te Sprang-Kapelle werd de bladluis *Phloeomyzus redelei* H.R.L. (Aphid.) op de stammen aangetroffen. De stammen waren geheel wit door de wasafscheiding van de luizen.

Volgens de heer D. HILLE RIS LAMBERS, auteur van de soort, betreft dit een Centraaleuropese soort, die in ons land aan de rand van haar verspreidingsgebied leeft. *P. redelei* wordt in Nederland zo nu en dan in kleine aantallen aangetroffen. Dit najaar is het massaal voorkomen op verscheidene plaatsen in Noord-Brabant geconstateerd.

Uit andere landen van Europa, waar de soort algemeen en in grote aantallen voorkomt, is nooit melding gemaakt van enige schade. Ondanks deze gegevens vertoonden de aangetaste bomen bij Sprang-Kapelle wel enige reactie op de talrijke bladluizen. Om deze reden werd een bestrijding geprobeerd met verschillende insecticiden.

Op een kwekerij te Hoofddorp werden jonge populieren eind september aangetast door bastaardruisen van *Ametastegia glabrata* F. (Hym.), de zuringbladwesp. De larven boorden gaatjes, zoals bekend om hierin te overwinteren, juist onder de NAK-plombe. Hierdoor ontstond schade.

Op populierestekken uit Italië werd de schildluis *Pseudaulacaspis pentagona* Targ. (Cocc.) aangetroffen. Dit betreft een subtropische soort, waarvan de hoofdvoedselplant moerbij is. Ook perzik en abrikoos worden aangetast. In ons land kan deze soort waarschijnlijk niet leven.

Stoppelknollen

Op verscheidene plaatsen in het oosten en zuiden van het land traden eind augustus en in het begin van september modderkevers van de soort *Helophorus porculus* Bed. (Col.) talrijk op. De kevers vraten aan jonge kiemplanten van stoppelknollen. Hierdoor ontstond schade.

De modderkevers leven over het algemeen op vochtige plaatsen en als gevolg hiervan worden zij begunstigd door natte zomers. Wij herinneren in dit verband aan de grote plaag van *Helophorus rugosus* Oliv. in november en december 1946.

Lit.: ROSSEM, G. VAN, 1949, Overzicht van de Werkzaamheden op Entomologisch Gebied van den Plantenziektenkundigen Dienst te Wageningen in 1947. *Tijdschr. Ent.* 90 : LXV—LXVI.

Rogge

In Haren (Gr.) werd winterrogge in januari aangetast door de larven van de modderkever *Helophorus nubilus* F. (Col.).

Eerder werd een dergelijke aantasting in 1957 door ons opgemerkt. De soort kon toen niet worden vastgesteld omdat wij er niet in slaagden de kevers in handen te krijgen. Ditmaal lukte dit wel door het opkweken der larven in plastic zakken met een pol rogge.

Vermoedelijk stond ook het optreden van deze *Helophorus*-soort in verband met de vele neerslag in de nazomer en herfst van 1960.

Lit.: ROSSEM, G. VAN, e.a., 1958, Verslag over het optreden van enige schadelijke insecten in het jaar 1957, *Ent. Ber.* 18 : 68. *Handb. d. Pflanzenker.*, Bd. V (2e Lief.), 1954, p. 13.

Sinaasappel

In sinaasappels, die te Rotterdam en Venlo werden aangehouden, troffen wij rupsen van een Pyralide aan. Naar alle waarschijnlijkheid betreft het hier *Cryptoblabes gnidiella* Mill. (Lep.), een soort die nooit eerder is aangetroffen bij inspectie, maar die algemeen voorkomt in de landen rond de Middellandse Zee.

De rupsen zijn tamelijk polyfaag, zij leven op allerlei gewassen, o.a. op perzik, wijndruif en een aantal wilde planten. Ook is bekend dat zij sinaasappels en andere citrus-vruchten kunnen aantasten. Niet alleen aan de vruchten, maar ook aan de bladeren en bloemen vreten de rupsen.

Sitkaspar (Picea sitchensis (Bong.) Carr.)

Een ernstige aantasting van *Gilletteella cooleyi* Gill. (Aphid.) op sitkasparren werd waargenomen te Hoog-Soeren. De betreffende galluis migreert van douglas naar sitkasparren en veroorzaakt hierop gallen. Dit verschijnsel neemt in ons land toe.

Sparren

De groene sparrowluis, *Elatobium abietinum* Walk. (Aphid.), trad hier en daar in tuinen zeer schadelijk op aan blauwsparrren. Ook aan sitkasparren in bossen ontstond door deze bladluis veel schade.

Struikheide (Calluna vulgaris Hull)

Op de Veluwe werd op tal van plaatsen wederom schade gezien van de heidekever *Lochmaea suturalis* Thoms. (Col). In het pinetum te Lunteren werden de jonge kevers massaal waargenomen op 20 augustus, hetgeen nogal vroeg in het na-seizoen is.

Taxus

Ectropis bistortata Goeze (Lep.), de in 1959 in Drente massaal optredende spanner, werd waargenomen in een Taxus-haag te Exloo. De rupsen waren talrijk in de haag aanwezig. Er is dus blijkbaar (sinds 1959) sprake van kleine haarden van deze soort in Drente. Het is mogelijk, dat vanuit deze haardjes plagen kunnen ontstaan.

Lit.: ROSSEM, G. VAN, e.a., 1961, Verslag over het optreden van enige schadelijke insecten in het jaar 1960, *Ent. Ber.* 21 : 160.

Vlas (Linum usitatissimum L.)

De graantrips, *Stenothrips graminum* Uzel (Thysanopt.) werd massaal waargenomen in een vlasproefveld in de omgeving van Goes.

Summary

Enumeration of various insects and other Arthropoda which caused damage in The Netherlands during the year 1961.